

Ústav česko-německých areálových studií a germanistiky FF JU

a Filozofická fakulta Univerzity Pasov

uspořádaly v rámci společného projektu *"Aus der Tradition in die Zukunft. Das sprachlichliterarische Erbe Ostbayerns und Südböhmens als Fokus universitärer Zusammenarbeit / Od tradice k budoucnosti. Jazykově-literární dědictví Východního Bavorska a jižních Čech jako fokus univerzitní spolupráce"* realizovaného v Programu přeshraniční spolupráce Česká republika – Svobodný stát Bavorsko Cíl EÚS 2014-2020

pátý společný workshop,

který se uskutečnil ve středu 5. prosince 2018 na Filozofické fakultě Univerzity Pasov.

Workshop zahájil prof. Rüdiger Harnisch přivítáním účastníků z Českých Budějovic a Pasova.

V prvním referátu představila Bc. Sára Špeciánová koncept své diplomové práce týkající se změn místních jmen v Československu po druhé světové válce. V její teoretické části se bude zabývat česko-německými jazykovými kontakty, rolí jazykových komisí v meziválečném období a různými typy motivace nových názvů. V praktické části se autorka zaměří na různé postupy při počestování německých toponym (např. konformní či inkonformní kalkový překlad a mnohé další) a doloží je na konkrétních případech - pro typ částečného kalkového překladu bychom mohli jmenovat nahrazení německého místního jména Guthausen českým Dobrá. Často docházelo také k revitalizaci historických názvů, jako v případě obce Šenava, jejíž dřívější německý název Schönau byl po druhé světové válce přeložen jako Pěkná. Někdy bylo vytvořeno zcela nové pojmenování, vycházející z nějakého pomístního

jména v okolí, jako v případě Libínského Sedla odvozeného z názvu hory Libín. Dřívější název obce byl Fefry, něm. Pfefferschlag – oba utvořené z německého příjmení Pfeffer.

V rámci praktické části diplomové práce bude dále proveden průzkum individuálního vnímání a hodnocení poválečné jazykové situace resp. přejmenování místních a pomístních jmen. Rozhovory s 5 – 10 respondenty budou nahrávány, audiozáznamy dále zpracovávány a analyzovány. Okrajově se autorka ve své práci bude dále zamýšlet i nad možným srovnáním s jinými regiony, kde v minulosti rovněž probíhala politicky motivovaná revize a přejmenování toponym (bývalá Jugoslávie, Alsasko, Korutany atd.).

Druhá část workshopu byla zaměřena literárněvědně - Mgr. Hana Ditrichová, která se ve své vznikající dizertaci zabývá vztahem a propojením prostoru a literatury na příkladu Šumavy (*Der Böhmerwald: Raum und Literatur*), mluvila o několika možných dimenzích této relace, jako je personifikace, realistické zobrazení, přirozený či sociokulturní literární prostor. V případě Šumavy je třeba vycházet z kombinace několika typů takto metamorfovaných prostorů. H. Ditrichová se ve své práci pokusí definovat vztah vybraných autorů (mj. A. Stiftera, J. Gangla, J. Urzidila) ke krajině a systematicky ho rozčlenit do několika kategorií: „Anlieger“ (autor žije v krajině, kterou ve svých dílech ztvárňuje), „Besucher“ (návštěvník), „Fantasierende“ (krajinu je především dílem imaginace, např. F. Schiller „Die Räuber“) a „Bayerwäldler“ (Šumava především jako sousedské pomezí, např. Maximilián Schmidt).

Otázky, které si H. Ditrichová při svém výzkumu klade, se týkají jak teoretického pojetí obou veličin, tedy možností průniku geografického a literárního prostoru či jejich metamorfózy v jakýsi „třetí prostor“, tak konkrétního ztvárnění v literárních dílech: Jakým způsobem si literatura prostor „přivlastňuje“, jak prostor/krajina ovlivňuje postavy, jaký význam má prostor/krajina v regionální literatuře? V neposlední řadě se pak zabývá souvislostí prostoru a jazyka a ptá se, za jakým účelem a s jakým cílem je v literárních dílech užíván dialekt. U výše zmíněných čtyř kategorií „aktéra v krajině“ se prolíná vnější a vnitřní perspektiva - jinak vnímá, popisuje a pojmenovává okolní prostor ‚Anlieger‘ (tedy ten, jehož je domovem a životním prostředím) a jinak ‚Besucher‘, tedy pouhý návštěvník.

V posledním příspěvku tohoto setkání promluvil prof. Rüdiger Harnisch na téma *Místní jména jako místa paměti*. Koncept tzv. míst paměti (lieux de mémoire, Erinnerungsorte) vychází z toho, že „místem“ není myšlena pouze konkrétní geografická lokalita, ale i veškeré nemateriální formy zpřítomňování minulosti, tedy např. události, texty, symboly či osobnosti. V tomto smyslu lze tedy i místní jména chápat nejen jako pojmenování konkrétních míst, ale jako místa paměti s mnoha konotativními významy a důležitou ilokuční funkcí. Nejlépe lze tuto skutečnost ilustrovat na příkladu zeměpisných jmen, která mají zcela odlišnou podobu jako exonymum a jako endonymum - např. Eger / Cheb. Vedle čistě denotativního významu (město v severozápadních Čechách) se k oběma názvům pojí řada odlišných konotací souvisejících jak se znalostí historie (Eger: 'založení města v souvislosti se středověkou - německou - kolonizací atd.', Cheb: 'po odsunu/vyhnání Němců město s výhradně českým obyvatelstvem'), tak s ideologickým interpretačním rámcem (Eger: 'nostalgie po staré vlasti atd.', Cheb: 'nedotknutelná a nezpochybnitelná vlast Čechů'). Ilokuční funkcí se myslí politicko-ideologické intence

spjaté s užíváním jednoho či druhého názvu (Eger: živá paměť a uchování vzpomínky na německou část historie města, Cheb: zapomenutí a vymazání vzpomínky na německou část historie města, zdůraznění statu quo). Název Eger německojazyčnými mluvčími může být tedy užíván jak bez jakýchkoli historicko-politických konotací, tak v „revizionistickém“ smyslu, českojazyčnými mluvčími pak buď s ohledem na německy mluvícího partnera nebo v rovině historického metadiskurzu. Název Cheb může být „integrován“ do německé promluvy ze zcela racionálních důvodů, z důvodu absence historické informovanosti či přehnané politické korektnosti, v češtině se užívá jako neutrální - české - označení známé lokality, ale může být i výrazem antirevizionistického postoje.

Příspěvek o toponymech jako „místech paměti“ měl velký ohlas, diskutovalo se především o možnosti objektivního hodnocení a subjektivního vnímání různých ideologických konotací i o zcela pragmatických a neideologických důvodech užívání českých podob místních názvů v češtině, která z gramatického hlediska (nutnost skloňování) neumožňuje přirozenou integraci názvů „cizích“.